

**Маънавиятимизнинг тарихий илдизи
(Гендер тенглиги тарихий силсилалар талқинида)**

Юлдашева Гулнора Камиловна. – Низомий номидаги ТДПУ
Тарих факультети “Ўзбекистоннинг энг янги тарихи” кафедраси
доценти в.б, тарих фанлари номзоди
Ибрагимова Муслима Юлдашевна
Тарих фанлари номзоди

Аннотация: Мақола ислом динида хотин-қизларнинг ҳуқуқи, жумладан аёлларнинг мерос олиш ҳуқуқи, жамиятда аёлларни тўлақонли ҳимоя қилиш масаласига бағишланган.

Аннотация: Статья посвящена вопросу прав женщин в Исламе, в том числе права женщин на наследство по закону, а также полноценной защиты женщин в обществе.

Abstract: The article focuses on the issue of women's rights in Islam, including women's right to inherit by law, and the full protection of women in society.

Калит сўзлар: хотин-қизлар ҳуқуқи, мулк ҳуқуқи, мерос ҳуқуқи, оила, бола тарбияси, аёлларнинг тенг ҳуқуқлиги, ижтимоий ҳимоя, шариат ҳукми.

Ключевые слова: права женщин, права собственности, права наследства, семья, воспитание детей, равные права женщин, социальная защита, законы шариата.

Keywords: women's rights, property rights, inheritance rights, family, child rearing, equal rights of women, social protection, sharia law.

Кириш

Мухтарам Президентимиз Ш.М Мирзиёевнинг ушбу “Бир ҳақиқат аёнки ҳар қандай халқларнинг маънавий даражасини аввало шу юрт аёлларининг маънавий даражаси белгилайди”, сўзлари жамиятда аёлнинг ўрни нақадар беқиёс эканлигини кўрсатади.¹ Жамиятнинг, миллатнинг беқиёс ривожини, юртнинг равнақини, гуллаб яшнашини, аёлнинг эътиқодини, диёнатини, ахлоқ одобинини,

¹ Мирзиёев.Ш.М Миллий тараққиёт йўлимизни каътият билан давом эттириб янги босқичга кўтарамиз. 1-жилд-Т: “Ўзбекистон”, 2017,125-бет

халоллигига жуда боғлиқ. Кўхна Шарқ хамиша тафаккур бешиги бўлиб келган. Шарқ аёллари эса халоллик эзгулик меҳроби бўлиб келганлар. Бу меҳробдан инсоният хамиша ботиний куч олиб туради. Собиқ Шўро тузими даврида ёзилган кўплаб китоблар, ўша давр руҳи асосида олиб борилган, “илмий тадқиқотлар”, коммунистик партия кўрсатмаси билан ўқилган маърузаларда, “Шарқда азал азалдан аёлларга шафқатсизларча муносабатда бўлишган, уларни хўрлашган, зўрлашган, аёл зоти бирор бир ҳуқуқга эга бўлмаган” деган уйдирмалар кўп мартаба айтилган². Инсон тафаккури, ақлий салоҳияти, юксак даражада кўтарилган асримизда, дунё минтақаларида рўй бераётган, мураккаб жараёнлар, воқеа ҳодисаларни моҳиятини, сабаб ва оқибатини, идрок этиш, эзгулик ва ёвузликни, самимийлик ва ғаразгўйликни, холислик ва ғаламисликни, бир биридан ажратиш осон бўлмай қолди. Бу нарса ахборот олами кун сайин глобаллашаётган, минтақаларда давлатлар ва мафкуралар манфаатлари ўзаро тўқнашаётган, иқтисодий рақобатлар, инқирозлар рўй бераётган бир пайтда яққол кўзга ташланмоқда. Бунга бефарқ қараш мумкин эмас, чунки ҳар қандай ғайри илмий талқин, ассосиз айблов, маълум мақсадни кўзловчи бўхтон, қасддан тўқиб чиқарилган иғво, агар унинг сохталиги ошкор қилинмаса, унга қарши зарба берилмаса, жамият абзоларининг маълум қисмининг онгига ўрнашади, кўплаб турли сохта фикрларнинг пайдо бўлишига олиб келади.

Мусулмон халқларида аслида аёлларга муносабат бутунлай бошқача бўлганлигини кўплаб тарихий, илмий, манбалар орқали биламиз. Масалан Уэльс шахзодаси Чарльз Филипп Артурнинг 1993 йил Оксфорд университети қошидаги Ислом тадқиқотлар марказида сўзлаган машҳур “Ислом ва Ғарб” номли нутқида қуйидаги фикрлар айтилган “Туркия, Миср, Эрон каби мусулмон давлатларида Европадан анча илгари аёлларга сайлаш ҳуқуқини берганлар, мусулмон аёллари, хаттоки Швецария аёлларидан ҳам аввал, бундай ҳуқуқга эга бўлганлар, ушбу мамлакатларда анчадан бери аёллар эркаклар билан тенг миқдорда маош олиб, жамиятда тўла ижтимоий ролни бажариш имкониятларига эга бўлганлар. Мусулмон аёлларининг мулк ва меросга доир ҳуқуқлари, шунингдек меҳнат қилиш ҳуқуқлари, ҳамма жойда

² Аюпов Ориф. Дунё. Сиёсат. Жамият,-Гулистон,2017.3-сон.125-бет

хам бир хил амалга ошмаган бўлсада, бундан бир минг тўрт юз аввал Қуръони Каримда бу тўғрида очикдан очик айтилган эди. Буюк Британия тарихида аёл киши, илк бор бош вазир лавозимига эришганида, қатор Ислом давлатларида аёллар аллақачон бу лавозимда ишламоқда эдилар”³. Ушбу эътирофдан кўриниб турибдики, Ислом дини ҳамиша аёлларни эъзозлаш, уларни жисмонан, руҳан, асраб авайлаш, хақида қайғуришни эркаклар зиммасига юклаб келганлигини манбалардан биламиз.

Методлар

Имом Бухорий ва Имом Муслим ривоят қилган ҳадисларда айтилишича, мусулмон оламида машҳур ва обрўли аёл бўлган, Асмоъ бинт Зайт Ал Ансория Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в)га савол билан мурожаат қилибди, ”Эй Аллоҳнинг Расули биз Аллоҳга ва сизга иймон келтирдик ва эргашидик, мен ортимдаги муслима аёлларнинг элчисиман, Аллоҳ албатта сизни эркак ва аёлларга юборган. Биз аёллар жамоаси тутилиб ўралиб уйда ўтириб қолганмиз, эркакларнинг шаҳват мавзеси, болаларингизнинг кўтарувчиларимиз, эркаклар жамоат жанозасига ҳозир бўлишлари билан афзал қилиндилар, қачон улар сафарга чиқса, молларини, муҳофаза қиламиз, фарзандларини тарбия қиламиз, ажрда(Аллоҳнинг мукофоти), эркакларга шерик бўла оламизми” дедилар. Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в) ўз саҳобаларига ўгирилиб, қарадиларда “ўз дини хақида ушбу аёлдан кўра яхшироқ савол берган аёлни гапини эшитганмисизлар” деб сўрадилар. Саҳобалари “Йўқ Аллоҳнинг Расули” деб жавоб бердилар. Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в) айтиларки “Эй Асмоъ қайтиб бориб ортингдаги аёлларга билдирки, “сизнинг ҳар бирингизнинг яхши эр тутишингиз, унинг розилигини ишашингиз, оила, бола тарбияси билан машғул бўлишингиз, эркаклар мувофиқ бўлганига эргашишингиз, сен зикр қилган нарсаларга тенг бўлади”⁴. Демак Исломда уйда ўтириб, яхши хулқи, одоби, эр ва фарзандга муносиб меҳр, парвариш кўрсатган аёллар ҳам эркаклар билан баравар, Аллоҳ томонидан ажр мукофотга созовор бўлишлари Пайғамбаримиз (с.а.в) ҳадисларида ва диний манбаларда келтирилган.

³.Назаров. Қ. Гоялар фалсафаси,-Т, Академия, 2011.120 бет.

⁴ Саифназаров.И. Султоноов.Т. Диншунослик. Ўқув қўлланма-Т,Иқтисодиёт,2019,154---бет.

Натижалар

Ислом шариатининг ҳукми бўйича муслима аёл бошқаларга сиёсий бошпана бериш ҳуқуқига ҳам эгадир. Макка фатҳи куни Али Ибн Толиб (р.а)нинг сингиллари Умму Ханиъ бинт бир душман мушрикни ўз ҳимоясига олиб, унга бошпана беради, буни билиб қолган укалари Али Ибн Толиб ўша душманни ўлдирмоқчи бўлганларида, Умму Ханиъ бинт Пайғамбаримиз Муҳаммад(с.а.в)га мурожаат қилади, шунда Пайғамбаримиз Муҳаммад(с.а.в) “Эй Умму Ханиъ сен кимни ҳимоянгга олган бўлсанг, биз ҳам уни ҳимоямизга олдик, кимга омонлик берган бўлсанг, биз ҳам унга омонлик бердик” деганлар. Демак ушбу Ҳадиси шарифларида баён қилинганидек Исломда аёл ҳуқуқи муносиб баҳоланган ва унга етарлича эътибор берилган. Ислом динига қадар аёлнинг отанинг, эрнинг мулкидан мерос олиш ҳуқуқи бўлмаган. Эр вафот этгач унинг мулки акаси ёки укаси ихтиёрига ўтган, вафот этган эрнинг хотини, марҳум эрнинг акаси ёки укаси томонидан ўз никоҳига олинган ёки бошқа кишига турмушга берилиб, маҳрини ўзлари олганлар. Ислом дини жорий этилгач Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в) аёлнинг мулкдан мерос олиш ҳуқуқини ёқлаб, аёлга мерос олиш ҳуқуқини жорий қилдилар. Ўз навбатида Исломда аёлни ҳимоя қиладиган кўплаб ҳуқуқлар мавжуд эди. Исломда қизларнинг таъминоти ота зиммасида бўлиб, қиз турмушга чиққач таъминоти эрнинг зиммасида, эри вафот этгач, акаси, укаси, яқин қариндошлари зиммасида бўлиб, шу маъсул кишилар томонидан аёлга нафақа тайинланган. Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в) аёлларимизни саводли бўлишларини, билим олишларини маъқуллаганлар, аёл кишининг зиммасига оғир меҳнат қилиш мажбурияти юклатилмаган, аёлларни оғир меҳнат қилишдан қайтарганлар. Пайғамбаримиз Муҳаммад (с.а.в) вафот этгач, кўплаб саволларга жавоб олиш учун саҳобалар Оиша онамизга мурожаат қилишиб, маслаҳат олиб турганлар ва ушбу маслаҳатлар асосида иш қўрганлар.

Аёлларнинг тенг ҳуқуқлик масаласи ғоят мураккаб тарихга эга. Инсоният цивилизациясига муҳим ўрин эгаллаган ушбу масалага асрнинг бошларида француз назарийчиси Шарл Фурье асос солган. Америка аёллари ўз ҳуқуқлари учун курашни 1848 йилда бошлаганлар. Аёлларнинг эркаклар билан расман тенг ҳуқуқлиги эътироф этилган қонунлар Австрия, Германия, Польша, Швецияда 1920 йили, Буюк Британияда 1929 йили, Франция ва

Италияда 1945 йили, Грецияда 1951 йили эълон қилинган. Хотин қизларнинг эркаклар билан тенг ҳуқуқлиги борасида дунё давлатларида қабул қилинган қатор қонунлар амалга оширилган давлат сиёсати доирасидаги самарали амалий ишлар, тарихига назар ташласак аёлларга эркинлик бериш, уларни эъзозлаш, уларга ўз ижтимоий ҳуқуқларидан фойдаланиш, имкониятини Ислом дини бирмунча илгарироқ тақдим қилганига гувоҳ бўламиз.

Хулоса

Хулоса қилганимизда аёлларга муносабат уларни ҳуқуқларини тўлақонли ҳимоя қилиш, ҳар қандай жамиятнинг энг муҳим вазифаларидан бири бўлганлигини эътироф этиш, асосида шуни айтиш лозимки, жамиятда фарзанд тарбияси, маънавий маърифий соҳалардаги барча ўзгаришлар салмоғи ва даражасини аввало аёлнинг жамиятда тутган ўрни ва мавқеи билан боғлиқ ҳолда баҳолаш мумкин. Сўнгги йилларда республикада хотин қизларни ижтимоий ҳуқуқий қўллаб қувватлаш, соҳасида бир қатор ислоҳотлар амалга оширилди. Ўзбекистон Республикасининг гендер тенгликни таъминлаш масалалари бўйича комиссияси, Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлис Сенатида Хотин-қизлар ва гендер тенглик масалалари кўмитаси ташкил этилди. 2021 йил 28-майда Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг 2030 йилга қадар “Ўзбекистон Республикасида гендер тенгликка эришиш стратегиясини тасдиқлаш ҳақида”ги Қарори қабул қилинган бўлиб, мазкур қарор асосида муҳим вазифа ва режалар юзасидан вазифалар белгиланган. Республикада гендер тенглик даражаси давлат сиёсати даражасига кўтарилиб соҳага оид 25 та қонунчилик ҳужжатлари қабул қилинди. Парламентда хотин-қизлар сони БМТ томонидан белгиланган тавсияларга мос даражага етиб, Парламентдаги хотин-қизлар сони 32 % га етди ва дунёдаги 190 та парламент орасида 37-ўринга кўтарилди. Бошқарув лавозимидаги хотин-қизлар улуши 27% га, партияларда 44% га, олий таълимда 40 %га етди. Хотин қизларни ижтимоий-иқтисодий қўллаб қувватлаш, улар билан манзилли ишлаш мақсадида “Аёллар дафтари” жорий этилиб давлат бюджетидан ҳар йили 300 млрд сўм ажратиб бориш йўлга қўйилди. Республика миқёсида фаолият олиб бораётган турли соҳа ходимлари орасида ҳам аёллар сони ортиб бормоқда. Аёлларнинг ҳуқуқий ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолати сифатида жисмоний зўравонлик ва жисмоний тайзикга учраган аёлларга “Ҳимоя ордери”нинг берилиши, жойлардаги ички

ишлар органлари томонидан, уларнинг қаътий назорат остига олиниши, шу каби хотин-қизлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган чора-тадбирлар, қонуний нормалар бу жамиятимизда аёллар ҳуқуқи қонуний устуворлигининг амалдаги намунаси.

Адабиётлар руйхати:

1. Мирзиёев.Ш.М Миллий тараққиёт йўлимизни қаътият билан давом эттириб янги босқичга кўтарамиз.1-жилд-Т: “Ўзбекистон”, 2017.
2. Аюпов Ориф. Дунё. Сиёсат. Жамият,-Гулистон, 2017.3-сон.
3. Мень.А.Истории религии.М.,1994.
4. Назаров. Қ. Ғоялар фалсафаси,-Т, Академия, 2011.
5. Саифназаров.И. Султонов.Т. Диншунослик. Ўқув қўлланма Т,Иқтисодиёт. 2019
6. Жўраев.У.Саиджонов Й. Дунё динлари тарихи.Т.,1998.
7. Ислом энциклопедияси.Қомуслар таҳририяти.1997.

Research Science and Innovation House

